

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1981
FORFATTER:	N. J. Bollerup
TITEL:	Kolonihaverne i Kolding og deres historie
KORT RESUME:	Haveselskaber fra 1908 og Kolonihaveforbundet

Kolonihaverne i Kolding og deres historie

af N. J. Bollerup

Skuer man i dag over Kolding ser man en by med lav parcelhusbebyggelse og mange grønne områder.

Ser man på et bykort fra 1930 kan man allerede der se, at byen har en stor udstrækning i forhold til indbyggertallet. Det skyldes i højeste grad haveforeningernes beliggenhed, idet disse omtrent omkranser byen (se kortet). Deri ser man kolonihavernes betydning for Koldings udvikling, og at det er medvirkende til, at vi i dag har en grøn by.

De allerførste »kolonihaver« er fra middelalderens slutning. De såkaldte »kålhaver« blev anlagt ved vestgravene, de lå, hvor nu Hyrdestræde, socialforvaltningen og bybusterminalen er. De var jordtilliggende til Koldinghus.

Omkring 1820 skal der være anlagt nogle småhaver ved Søndre Landevej (nu Haderslevvej). Dette skete, da der ved vejens anlæg blev nogle grundstykker til overs. I form af et legat under navnet Estrupsminde (Christen Estrup var på dette tidspunkt Koldings borgmester) gav en af byens rigeste mænd, originalen Jens Peter Wissing disse jordstykker til byen. De blev udlagt til haver, som

imidlertid senere overgik til private, da byens styre ikke passede på ejendomsretten og legatets formue gik tabt.

De kolonihaver, der omkring århundredskiftet fandtes i Kolding var hovedsagelig udlagt på kommunal jord. De udlejedes enkeltvis for et år ad gangen.

Den store vækst i antallet af kolonihaver skete imidlertid ved dannelsen af haveelskaber. Disse selskaber indkøbte samlede arealer, som man så udstykkede i parceller.

I 1908 dannedes det første haveelskab, der talte 8 medlemmer, der havde indkøbt 1 td. land jord på Nørremarken og opdelt den i 8 parceller, der dyrkedes som haver med fremtidig bebyggelse for øje.

1911 kom så det første store haveelskab, der fik navnet Søndervang. Man købte 14 td. land jord, som blev udstykket i 90 parceller. Dette selskab kom til at danne mønster for de senere selskaber. Efter dannelsen af Søndervang, Carl Plougvej tog det rigtig fart. I 1917 dannedes Solvang, Højvang, Frem og fra 1918 til 1921 kom Ravnsbjerg, Nordhøj, så Jowa og Gimle og noget senere Fremtiden, Bakken, Højlykke, Brunbjerg, Nørrevang, Belvedere, Munkenborg, Fælleslykke, Klostervang, Brændkjær, Udsigt, Østerlykke, Strandhøj og Brede. Den omtalte havering omkring byen var ved at blive dannet.

De der erhvervede disse haver var først og fremmest arbejdere, dog var alle repræsenteret, forretningsfolk osv. Med deres små ugelønninger og drømmen om at få eget hus skabte de byens udvikling.

Ved flittigt arbejde blev de bare græsmarker på utrolig kort tid omdannet til idylliske kolonihaver omgærdet af levende hegn. Kolonihaverne var en god og sund fritidssyssel og en have blev i mange tilfælde forløberen for eget hus.

Under både første og anden verdenskrig fik havebevægelsen et betydeligt omsving. Det hang sammen med vanskeligheden med at købe grøntsager. Således var der i 1918 stor mangel på kartofler, og da var der mange, der skønnede på den lille havelod.

Fremgangsmåden ved selskabernes dannelse, jordens erhvervelse og udstykning har næsten overalt været ens. Det samme gælder for de love og vedtægter, man arbejdede efter.

Almindeligvis købte man jorden samlet, og købesummen udbetaltes kontant. Pengene skaffede man ved lån i banker og sparekasser, der viste stor imødekommenhed over for selskaberne. Man fik som regel lån over 10 år. De enkelte medlemmer betalte ugentlige afdrag på jorden, og i løbet af 10 år var man ejer af jorden og fik skødet overdraget.

Selskaberne var meget demokratisk organiseret, man mødtes på lige fod, og du-formen var helt selvfølgelig. Der var altid en herlig kappestrid om, hvem der fik den bedste have.

Fra 1908 til 1956 opkøbte disse private haveelskaber jord, og de har derfor en væsentlig andel i, at Kolding på et tidligt tidspunkt blev en parcelhusby. Der var i denne periode 43 haveelskaber.

De fleste haveelskaber købte jord i den sydlige bydel. Det skyldtes, at det var lettere at få jord her. Efter anden verdenskrig har den største del af boligbebyggelsen fundet sted her. I øvrigt havde koldingenserne svært ved at komme op over bakkerne, især Vejlevej. Arealerne var ganske vist også der optaget af de mange planteskoler, der hindrede boligbebyggelse i den retning.

Det betød en stor hjælp for dannelsen af haveforeningerne og samlingen af dem, at man den 19. november 1925 tilsluttede sig Kolonihaveforbundet for Danmark og valgte arbejdsmand P. H. Mai-

land som første formand i Kolding. Mailand udførte et meget stort arbejde for sagen, navnlig ved ordning af de mange køb af jord til selskaberne, hvor han sammen med den øvrige bestyrelse fik skabt love og kontrakter. Disse gik næsten uændret igen i alle de oprettede selskaber. P. H. Mailand virkede til 1944, altså i 19 år, hvorefter forvalter E. Mygind overtog posten. Han var formand indtil foreningen i 1969 opløstes.

I hver forening var der valgt en tillidsmand, der ugentlig gik rundt og opkrævede jordafdrag samt kontingent til foreningen. Det kunne mange gange være hårdt at indkassere de ugentlige afdrag, der som regel var på 10 kr. Ugelønnen var jo ikke stor dengang. Havens pris lå som regel fra 1000 kr. til 1500 kr., fra 2,00 til 2,50 kr. pr. m².

Der var også mange udgifter forbundet med anlæg af haven. Hækbeplantning var som regel en foreningsopgave, hvor Hedeselskabet gav tilskud (ca. 30 %), buske og træer skulle købes, og drømmen om det lille hus skulle realiseres.

I de to krigsperioder var det jo selvsagt, at man dyrkede mange urter og frugter, så mange, at nogle indenfor gartnererhvervet følte en vis utilfredshed med de mange haver. En have gav jo familien et stort tilskud til eget forbrug af grøntsager, så det gik ud over afsætningen for gartnerne, men man kunne da heldigvis også se, at det lærte husmødrene at bruge urter i den daglige husholdning, så det i den sidste ende gavnede gartnerstanden.

Man afsatte også jord til blomster og græsplæne, mange skønne anlæg blev lavet i haverne, især efter 1945 blev haverne mere hobbybetonede med mange blomster.

Hos tillidsmanden i foreningen kunne man bestille og købe kunstgødning, frø og læggekartofler, så kontingentet til foreningen kunne

Kolonihaveforbundets bestyrelse i midten af 1950'erne. Fra venstre sølvmed Jørgensen, sygekassefunktionær A. Schmidt, forvalter E. Mygind, formand, pakhuisformand Sørensen, lagerarbejder Ejnar Hjorth og elektriker H. G. Andersen.

Beskæringskursus. N. J. Bollerup demonstrerer.

Udstilling. Midten af 1950'erne.

man nemt tjene ind igen ved sine indkøb.

I 1941 indmeldtes kredsen som selvstændig lokalforening under Dansk Andels Gødningsforening, og kunne som sådan få tildeling af kunstgødning i krigsårene. I 1948 omsattes 43 tons gødning, og dette år var omsætningen 17.430 kr. for gødning, frø og kartofler i de 43 havekredse under forbundet.

Kredsbestyrelsen havde fra starten indset den store betydning af at have en konsulent, og der blev truffet aftale med planteskoleejer Marius Christensen som var foreningens første konsulent. Han afløstes i 1930 af konsulent Sofus Nielsen, der var kolonihaveforbundets konsulent i Sydjylland og virkede med stor dygtighed, til han i 1948 blev afløst af planteskoleejer N. J. Bollerup. Konsulenterne stod til rådighed for medlemmerne. De afholdt kurser, arrangerede udstillinger m.m. og en gang om året foretog de den ordinære havebedømmelse.

Den ægte kolonihavemand ventede spændt på konsulentens bedømmelse af sin have for at se, hvor højt han var kommet på foreningens rangliste i forhold til andre.

Præmieuddelingsfesten var noget man talte om. At få byens eller forbundets ærespræmie, så havde man nået toppen. I øvrigt var der også en førstepræmie til hver af selskaberne.

At komme som konsulent i haverne var i sig selv en stor oplevelse. Man kunne af havefolkene lære lige så meget, som man lærte dem, men man skulle ikke altid gå videre med de gode råd. F.eks. besøgte jeg en dag en have, hvor der lugtede så underligt. Ejeren havde hængt spegesild i ribsbuskene for at holde fuglene af bærrerne.

Havde Mailand gjort et godt stykke arbejde ved køb af jord, måtte Mygind være den store organisator ved byggemodning af haverne. Med sin fasthed og myn-

dighed løste han mange af problemerne sammen med sin bestyrelse. Da man efter 1945, under den store mangel på boliger, gerne ville bebygge haveelskaberne, herskede der stor forvirring blandt byens vise embedsmænd angående kloakering. Man mente ikke, at ret mange af haveelskaberne kunne kloakeres, og mange stormfulde møder skulle der til for at få byggeriet igang.

Men principielt krævede man fra kredsbestyrelsen det forskriftsmæssige overholdt. Det bevirkede, man altid havde et godt forhold til byens styre.

Var man så heldig at kunne bygge i de første år efter 1945 lå priserne på husene på ca. 25.000 kr., der blev forrentet med kreditforrentningslån til 4 %, hypoteklån til 5 % og statslån til 2-2½ % afhængigt af hvor mange børn, man havde, og lånene var som regel til fuld pari.

I dag er alle de gamle haveelskaber bebygget, og eneste levn fra den tid er velholdte parcelhuse og haver som har sat sit skønne præg på vor by.

Som omtalt var det det private initiativ, der satte skub i byudviklingen ved opkøb af jord til haver. Det er nu afløst af bystyrets udlægning af kolonihaver, der dog ikke er beregnet til boligområder. Nu i 1981 er der i Kolding kommune udlagt 11 havekolonier med 658 haver, desuden 18, der er udlagt privat, med en gennemsnitsstørrelse på 300 til 400 m². En af de store havekolonier er Finmarken, hvor der er udlagt 279 haver.

De fleste af kommunens havekolonier er udlagt fra 1940 til nu, og der foregår en stadig udstykning, da der er behov for flere haver.

Kolonihaveområder i Kolding jan. 1981.

1. Harths allé og Olaf Ryes Gade.
2. Margrethe Mortens Toft og Kømnerengen.
3. Frydsvej.
4. Ndr. Fælledvej.
5. Munkensdam.
6. Hylkedalsvej.
7. Mosevej og Vester Ringvej.
8. Springbjerg.
9. Ingemannsvej og Ewaldsvej.
10. Chr. d. IV's vej.
11. Duekoloni v. Jernet.